

**The Life, Teaching Philosophy And Works Of Selim Sirri Tarcan And The
Translation Of His Work “İbtidâi Muallimlerine Öğütlerim (Advice To
Primary School Teachers)**

Veli Korkmaz¹

Ministry of National Education

Şahin Oruç²

Yildiz Technical University, Faculty of Education

ABSTRACT

The purpose of this study to introduce the work of Selim Sırrı Tarcan “İbtidai Muallimlerine Öğütlerim” (My Advices to Primary School Teachers) by the present-day Turkish, which had been written as a guide for Turkish trainers and training managers. In the first part of study, it is mentioned about the life and training understanding of Selim Sırrı Tarcan as instructor, training and sports manager who has important contributions to Turkish modernization process and also focused on phsysical education and sports philosophy.

Key Words: Selim Sırrı Tarcan, Advice to Primary School Teachers, Educational Philosophy

---

---

¹ Corresponding author:
Teacher
velikorkmaz@hotmail.com

²

Assoc. Prof.
soruc@yildiz.edu.tr

Selim Sırrı Tarcan Ve“İbtidâi Muallimlerine Öğütlerim” Adlı Eseri*

Veli Korkmaz¹

MEB Öğretmeni

Şahin Oruç²

Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin modernleşme sürecinde önemli katkıları olan eğitimci, eğitim yöneticisi, spor yöneticisi ve siyasetçi Selim Sırrı Tarcan'ın, Türk eğitimciler ve eğitim yöneticileri için bir rehber niteliğinde yazılmış olan “İbtidâi Muallimlerine Öğütlerim” adlı eserini günümüz Türkçesi ile tanıtılmasıdır. Çalışmanın birinci bölümünde Selim Sırrı Tarcan'ın hayatı ve eğitim anlayışına değinilmiş, beden eğitimi ve spor felsefesi de incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Selim Sırrı Tarcan, İbtidâi Muallimlerine Öğütlerim, eğitim felsefesi

---

Giriş

Türkiye'nin yetiştirmiş olduğu önemli eğitimcilerden ve eğitim yöneticilerinden Selim Sırrı Tarcan, Osmanlı Devleti'nin son günlerinde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında modern öğretim yöntemleri ve sporun gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Bu çalışmada, Selim Sırrı Tarcan'ın hayatı, eğitim anlayışı incelenmiş ve “İbtidâi Muallimlerine Öğütlerim” adlı eserinin günümüz Türkçesine çevirisi yapılmıştır. Bir döneme damgasını vurmuş, eğitim politikalarına yön vermiş olan Selim Sırrı Tarcan'ın eğitimciler ve eğitim yöneticileri için çok önemli olan “İbtidâi Muallimlerine Öğütlerim” adlı eseri, öğretmenlere rehberlik etme ve yol gösterme amacıyla kaleme alınmıştır.

Bu kitapta, eğitim yönteminin nasıl olması gerektiği, sınıf ve şubelerin durumu ile derslerin nasıl işleneceği, alfabe, coğrafya ve tarih öğretiminin nasıl olması gerektiği ile beraber okul yönetimi ve öğretmenlerde bulunması gereken vasıflar, okullarımızdaki en önemli sorunlardan olan disiplin hadiselerinin nasıl çözülebileceği pedagojik açıdan açıklanmaya çalışılmıştır.

---

* Bu çalışma Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yapılan Yüksek Lisans Tezinden türetilmiştir

¹ Sorumlu yazar:
Öğretmen
velikorkmaz@hotmail.com

²
soruc@yildiz.edu.tr

1. Selim Sırrı Tarcan'ın Hayatı ve Eğitim Anlayışı

1.1. Selim Sırrı Tarcan'ın Hayatı

Osmanlı Devleti'nin son döneminde ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında beden eğitimi öğretmeni, araştırmacı, eğitim yöneticisi ve politikacı olan Selim Sırrı Tarcan, düşünceleri ve faaliyetleri ile Türkiye'de eğitim çalışmalarını yönlendirmiş, Türk eğitim sistemine ilk kez Beden Eğitimi kavramını getirerek sağlıklı bireylerin yetişmesine katkıda bulunmuştur.

25 Mart 1874 yılında Mora Yarımadası'ndaki Yenişehir Feneri'nde doğan Selim Sırrı, babasının vefatı nedeniyle iki kız kardeşi ve annesi ile İstanbul'a gelmek zorunda kalmıştır. Burada 1882 yılında Galatasaray Sultanisi'nde eğitimine başlayan Selim Sırrı, okulundan 1890 yılında daha ayrılmak zorunda kalarak, Mühendishane-i Berr-i Hümayunun İstihkâm sınıfına yazılmıştır. 1896 yılında bu okuldaki İstihkâm Teğmeni olarak mezunu olan Selim Sırrı, 1900'de Yüzbaşılığa 1906'da Kolağasıllığa (Önyüzbaşılığa) yükselmiş, İzmir'den başlayarak çeşitli askeri birliklerde görev yapmıştır (Tevfik, 1950). Galatasaray Sultanisi'nde başlayan jimnastik sporundaki başarıları Mühendishane'de koşu, atlama, atma, eskirim, güreş gibi sporlarla devam etmiştir (Selim Sırrı, 1922a: 16).

İzmir'de Hizmet Gazetesi'nde yazarlık ve İzmir İdadisi'nde öğretmenlik yapan Selim Sırrı bu tarihlerde İttihat ve Terakki üyeliğine de girmiş, beden eğitimi, jimnastik, vücut sağlığı alanında İzmirli'lere yaptığı gösterilerle tanınmaya başlamıştır (Tarcan, 1946: 46)

Bu yıllarda, İttihat ve Terakki çalışmalarını gizlice sürdürürken, aktif politika hayatında iktidara karşı çalışmalarda bulunmuş ve siyasi faaliyetleri ile ayrı düştüğü Cemiyet'ten istifa ederek 12 Ağustos 1908'de öğretmenliğe dönmüştür (Tarcan, 1946: 42). Harbiye Nezareti tarafından İsveç'e gönderilen Selim Sırrı, oradaki eğitimini tamamladıktan sonra yeni ve modern bilgilerle Osmanlı ordusuna kendi tabiri ile "çelik gibi subaylar" yetiştirmek düşüncesiyle 1910 yılında yurda dönmüştür (Tarcan, 1946: 46).

Mühendishane'de öğretmenlik yapması uygun bulunmadığında ise askerlikten istifa etmiş ve artık kendini sadece jimnastiğe adanmıştır (Tarcan, 1946: 46). Bu sırada Darülfünunda beden eğitimi, jimnastik üzerine konferanslar vermeye başlayan Selim Sırrı, konferanslarla sporun üniversite gençliği arasında yayılmasını amaçlamıştır. Çalışmaları nedeniyle Maarif Nezareti Müfettişliğine atanmış ve Nezaret'in eğitimle ilgili karar ve uygulamalarında etkili olmaya başlamıştır Okullardaki beden eğitimi dersinin okul programlarında yer almasını sağlayan Selim Sırrı, beden eğitimi öğretmeni yetiştirmek üzere bir yıl süreli bir bölümün açılması planlamış ancak savaş nedeniyle bu okullar açılmamıştır (Çapan, 1999).

Birinci Dünya Savaşından sonra kaldığı yerden çalışmalarına devam eden Selim Sırrı, kendisini askerlik mesleğinden daha çok beden eğitimi mesleği ile özdeşleştirmiştir (Güven, 1992: 15-33). 1925 tarihinde Beden Terbiyesi Müfettişliğine atanan Selim Sırrı'nın özlemini duyduğu Beden Eğitimi Bölümü 21 Ekim 1926 günü Mustafa Necati'nin Maarif Vekilliği zamanında açılmıştır (Çapan, 1999: 22).

Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi'nin üçüncü başkanlığını da yapan Selim Sırrı Tarcan, Uluslararası Olimpiyat Komitesinin bütün kongre, toplantı ve 1912 Stockholm, 1924 Paris, 1928 Amsterdam Olimpiyatlarında yönetici olarak katılmış, 1930 yılında Uluslararası

Olimpiyat Komitesi Türkiye Temsilciliğinden istifa etmiştir (Tarcan, 1948b: 30-44; Kahraman, 1995).

Selim Sırrı Tarcan'ın Ankara'da Gazi Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi Bölümü'nün açılmasın da önemli hizmetleri olmuştur. 1932-1933 öğretim yılında bölüm 22 erkek öğrenci ile öğretime açılmış, eğitim anlayışı beden eğitimi ve spor hakkındaki görüşleri beden eğitimi sistemi, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin spor teşkilatlanması ile ilgili çalışmaları eserleri son derece faydalı olmuştur (Çapan, 1999: 23-24).

1938-1946 yıllarında Cumhuriyet Halk Partisi'nden Samsun milletvekili olarak iki dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi Vekili olarak siyasi hayatını devam ettiren Tarcan, bu yıllarda çeşitli konularda eserler yazarak yayın ve çalışma hayatını sürdürmüştür. Selim Sırrı Tarcan 2 Mart 1957 yılında İstanbul'da 84 yaşında vefat etmiştir (Çapan, 1999: 24).

Selim Sırrı Tarcan'ın Osmanlıca ve Türkçe olarak yazdığı kitapları, makaleleri bulunmaktadır.

1.2. Selim Sırrı Tarcan'ın Eğitim Anlayışı, Beden Eğitimi ve Spor Felsefesi

Selim Sırrı Tarcan, Türkiye'de Batılı anlamda spor ve beden eğitiminin benimsenmesi ve yaygınlaşması yolunda katkıları olan en önemli isimlerden biridir. Selim Sırrı, sporu, boş zaman eğlencesi ya da üstün becerinin getirdiği akrobasi gösterisinden çok, dönemin siyasi düşüncesine de uygun olarak her insanın yapabileceği ve yapması gereken, bedensel, ruhsal ve toplum sağlığının gelişmesinde önemli rol oynayan bir araç olarak görmektedir (Bilge, 1989).

Türkiye'de modern kültür hayatının ilk konferansçısı olarak Selim Sırrı Tarcan, beden eğitimine olan sevgisinin yanında kitlelerin beden eğitimini öğrenmesi için önemli yayınlara imza atmış ve faaliyetlerde bulunmuştur (Tarcan, 1946: 56).

Öğrencilik yıllarındaki geleneksel Türk sporlarına (güreş, okçuluk) ile olan ilgisi, 1909-1910 tarihleri arasında İsveç'te beden eğitimi konusunda ihtisas yaptığı sırada P. Henrik Ling'in İsveç jimnastiği sistemini incelemesini ve spor felsefesini ve eğitim anlayışını geliştirmesine neden olmuştur. Ling'in sisteminde insan sağlığının korunmasının önemi, toplumdaki bütün bireylere sağlık yaşam koşullarının öğretilmesi, iyileştirici ve tedavi edici nitelikteki bir faaliyet olarak görülmekte İsveç Metodu olarak isimlendirilen bu sistemin toplumun bütün kesimlerine ulaşması ve çocuklara küçük yaşlarından itibaren spor disiplini içinde eğitimle öğretilmesi Selim Sırrı Tarcan'ın spor felsefesini oluşturmaktadır. Bu yüzden çocukların oyunla eğitim almalarını ve oyun içinde kendi güçlerini ortaya koymalarını ve çocuk eğitimcilerinin de oyunların çocukların ihtiyacı olduğuna inanmalarını istemektedir (Selim Sırrı, 1932b: 115).

Selim Sırrı Tarcan, eğitim bilimci ve eğitim yöneticisi kimliğiyle, yetiştiği geleneksel eğitim anlayışının değişmesini isterken, beden eğitiminin yeni nesli mutsuzluktan kurtaracak ve toplumsal gelişmeyi destekleyecek bir yol olduğunu ifade etmiştir. Bu açıdan öğrenci, okul ve öğretmen arasında sıkı bir ilişkinin olduğunu ve öğretmenlere büyük görevler düştüğünü belirtmektedir. (Selim Sırrı, 1932b: 20).

Tarcan, beden eğitimi sistemini zekânın ve kasların gelişimini sağlayan bir öge olarak görmüş ve sporda önce sağlığın düşünülmesinin nedeni de buna bağlamıştır (Tarcan, 1932a: 98; Tarcan,1943; 20-25). Sporun yaygınlaşması için yaptığı çalışmaların arasında merak uyandıracak şekilde halka açık gösterilerde bulunmak, Selim Sırrı'nın halk eğitimi olarak

benimsediği bir yöntemdir. Örneğin Birinci İdman Bayramı'nda jimnastik gösterileri ve spor müsabakaları tertip etmiş, Selim Sırrı Tarcan'ın yönetiminde yapılan jimnastik gösterilerinde, öğrenciler ile beden eğitimi derslerinde yapmış oldukları hareketleri ve egzersizleri, düzgün ve uyumlu bir şekilde halka izlettirmiştir (Tarcan, 1946: 32).

Düşüncelerini yaymak için Servet-i Fünun dâhil pek çok gazete ve dergide yazıları yayınlanan Selim Sırrı'nın, 1910 yılından sonraki eserleri, jimnastiğin bilimsel verilere dayanan yönleriyle okullarda programlı bir şekilde uygulanmasına yöneliktir. Bu dönem eserleri metot kitabı niteliği taşımakta ve toplumsal gelişmenin beden eğitimi sağlanabileceğini savunmaktadır.

Konferansları aracılığıyla toplumda beden eğitimi ve jimnastik konularındaki görüşlerini Cumhuriyet Dönemi'nde beden eğitimi alanının dışında batı dünyasında gördüklerini -iyi ve kötü yönleriyle- Türk toplumunun yaşantısına mal etmek için eserler yazmış, sonradan üç kitap halinde yayınladığı "Radyo Konferanslarım" ile de düşüncelerini yaymayı başarmıştır (Tarcan, 1946: 61-62). Selim Sırrı, beden eğitimi ve spor eğitiminin, genel eğitimin bir parçası olarak kabul eder. Ahlaklı, mantıklı, sabırlı ve anlayışlı olmayı gerektiren çalışmaların, bu başarıyı sağlayan teknik çalışma ile akla ve mantığa dayandığını, çocukların ahlaki, zihinsel, fiziksel özelliklerinin yükseltilecek hayat mücadelesine hazırladığını söyleyen Selim Sırrı için spor adaletin de kendisidir. Ona göre kanunlar da sporda kendiliğinden ortaya çıkar ve meşrulaşır (Tarcan, 1932a: 98).

Sporla hayatı birbirine benzetmesi ise Tarcan spor eğitimciliğinin ve beden eğitimciliğinin önemine işaret etmektedir. Beden eğitimi ile öğretmenlerin üstüne düşen görevlerde aslında öğrencilerin hayatlarındaki sürekli başarının anahtarı olacak eğitim anlayışını da belirtir (Tarcan, 1932a: 98). Selim Sırrı sporculuğunun ve eğitimciliğinin yanı sıra folklor alanında da çalışmalarda bulunmuş, folklor araştırmalarını milli görev olarak tarih bilinci ve politik boyuttaki temsili önemseyerek, farklı oyunların toplumu kaynaştırıcı ve kültür inşası üzerindeki etkisi olduğunu belirtmiştir (Öztürkmen, 1998: 38-39).

2. İbtidai Muallimlerine Öğütlerim

Selim Sırrı Hicri 1332 (Miladi 1913) yılında İstanbul'daki Şirket-i Murettibiye Matbaası'ndan çıkan "İbtidai Muallimlerine Öğütler" isimli kitabında eğitim kurumlarının ve öğretmenlerin durumunu incelemiş, kendisini geliştirip yetiştirmek isteyen eğitimcilere ve eğitim yöneticilerine "öğütlerim başlığı altında öneriler geliştirmiştir.

İbtidai Muallimlerine Öğütler 14 bölümden oluşmaktadır. Kitabın sonunda ise Fihrist bulunmaktadır.

No.	Bölüm Adı	Sayfa
1	Usûl-i tedaris nedir?	2 – 17
2	Mekteplerde Teşkilatı Terbiyeviye	18 - 25
3	Coğrafya Nasıl Okutulur	26 - 43
4	Hesap Nasıl Gösterilir	44 - 54
5	İt'ab-ı Fikriye ve Terbiye-i Bedeniye	55 - 59

6	Terbiye-i Bedeniye Nasıl Gösterilir	60 - 61
7	Arzu-i Takaddüm	62 - 72
8	Mekteplerde İnzibat Meselesi	73 - 82
9	Bir Genç Muallimin Mev'izası	83 - 88
10	Nasıl Muallim Oldum	89 - 95
11	Bir İbtidâiye Mualliminin İcraatı	96 - 101
12	Dârülfünûn'da Birinci Konferans	102 - 108
13	İkinci Konferans	109 - 116
14	Öğütlerim	117 - 121

Genel olarak incelendiğinde ilk sekiz bölüm Selim Sırrı'nın, dönemin modern eğitim anlayışını savunduğu ve öğretmenlere yönelik önerilerinden oluşmuştur. Dokuzuncu bölümle birlikte, Selim Sırrı kendi anılarından yola çıkarak Osmanlı'daki geleneksel eğitim anlayışı ve öğretmenlerinin eğitim hakkındaki düşüncelerini modern eğitim uygulamalarına olan dirençlerini eleştirerek nasihatlerde bulunmaktadır.

*“Bu kitâb muallimler için kanaviçe
Mâhiyetini haizdir. Onlar üzerinde
Kendi maharetleri nisbetinde eserler
Vucüda getirebilirler.”*

Selim Sırrı Tarcan

2.1 Usûl-i Tedris

Selim Sırrı, yöntem sorununu ilköğretim eğitiminin en önemli niteliği olarak göstermektedir. Usûl-i Tedris'te muallimlerin öğreteceği ders ile ilgili bilgilerinin önemli olduğunu, çocukları sevmenin, onlarla aynı dili ve güzel konuşmanın önemine dikkat çeker. Ancak, bu özellikler yeterli değildir; Usûl-i Tedrisin (Öğretim Yöntemi) belirlenmediği eğitim sistemleri başarılı olamayacaktır. O'na göre: “...*O usûl bilinmedikçe çocukların yaş ve kabiliyet-i fikriyelerine göre ders verilemez ve neticede o körpe dimağlar ma'lûmât-ı müfide (anlamalı) ve nafiaile (faydalı) bezetilemez*”. Öğretim yönteminin tespiti ve uygulanmasında tereddütler ve geçicilik sadece bugünü değil, çocukların geleceğinde de önemli sorunlar doğurmaktadır.

Selim Sırrı'ya göre ilköğretimde en önemli yöntem, öğrencilerin derste faal olmalarını kapsar. Öğretmenleri ile karşılıklı düşünce alışverişi yapan ve yavaş yavaş ve kontrollü eğitim önemlidir. Konuların örneklendirilmesi ve uygulamalarında da basitten zora doğru bir yöntem izlenmelidir.

Bu anlamda, fen bilimlerinde çocukların düşüncelerinin gelişmesi ve ilerleyebilmeleri için en önemli yöntem usûl-i hissi veya keşfidir.

2.1.1. Usûl-i Hissi veya Keşfi Nedir?

Fransızca'daki "*methode intuitive*" (sezgisel yöntem) Latince görmek ve bakmak anlamında kullanılmaktadır. Selim Sırrı Usûl-i hissi, matematik dersinden örnek vererek açıklar. Daire şeklinin öğretilmesinde sezgisel yöntemi, dairenin kavramsal açıklamasının çocuklara anlatılması yerine, tahtaya çizilen bir daire şeklinin çocuğun mantığını kullanmadan, kuralsızca ve sezgilerine dayanarak öğrenmesi olarak açıklamaktadır. Öğretimde Usûl-i his, şekle dayalı ve basit bir öğretim yöntemi olarak en önemli yöntemdir.

Coğrafya eğitiminde yanardağların, limanların, farklı coğrafyalarda bulunan yeryüzü şekillerinin resimlerinin eğitimde büyük yararlar sağladığını, tarih eğitiminde de çocukların tarihi olayların resimlerini yapmaları ve yaptıkları resimleri anlatmalarının, çocukların öğrenimini kolaylaştırıcı ve onlara milli duyguları aşılayarak coşku verici olduğunu belirtir.

Bununla birlikte çeşitli sebeplerle sezgisel yöntemin kullanılmadığı bazı derslerde bu yönteme yardımcı olarak ya da bağımsız olarak ta'lil (*deduction - tümdengelim*) ve istikrâf (*induction - tümevarım*) yöntemleri de kullanılmalıdır. Bu anlamda izah (açıklama) ve isbat (doğrudan delil göstererek ortaya koymak) daha yararlı olacaktır.

2.1.2. Usûl-i Ta'lil Nedir?

Usûl-i ta'lilde (*deduction - tümdengelim*) açıklanması amaçlanan genel kural ve ilkeler anlatıldıktan sonra örneklerle incelenerek uygulanması ve öğretilmesini kapsamaktadır. Matematikte uygulanan bu yöntemle önce sorun ya da mesele anlatılır ve daha sonra tartışma ile örnekler ortaya konur.

Usûl-i istikrâfyede ise tümevarım yöntemi olarak, örneklerden kurala ulaşılması Selim Sırrı'nın deyimiyle "*misallerden emareleri beliren kuralın belirlenmesidir*". Selim Sırrı bu düşüncesini desteklemek için Arşimet Kanunu'nun öğretilmesinde uygulamalı olarak yapılan deneyin, kanunun bulunmasını sağlayacağını ve bunun usûl-i istikrâf (*induction - tümevarım*) yöntemin açıklaması olduğunu belirtir.

Öğretmenlerin her iki eğitim yönteminde öğrencilerle karşılıklı konuşmalarının gerekli olduğunu, ancak bu soru cevap yönteminde anlatımın, birbirine bağımlı olarak bir sıra (müselsil) izlemesini ve derece derece (tedrici) olması gerektiği belirtmiştir.

Dersin karşılıklı konuşma şeklinde uygulamasında, öğrencilerin dikkatini sürekli olarak açık tutabilmek, belirlenen sorunun öğrencilere sırayla değil daha önce belirlenmemiş herhangi bir öğrenciye sorulması ile sağlanabilmektedir. Bu şekilde yapılan eğitimde öğrenciler dikkatlerini derse daha iyi verebilmektedir.

Selim Sırrı bu üç yöntemin ilkokullarda Avrupa'da uygulanan bütün yöntemlerin kısaca esası olduğunu, Avrupa'da yeni pek çok öğretim yöntemi bulunduğunu ancak bu yöntemlerin diğer yöntemleri kapsadığını da açıklamaktadır. Selim Sırrı'ya göre öğretim yönteminde dikkat edilmesi gereken iki diğer yöntem ise takriri (*anlatma, ifade etme*) ve isticvâbidir (*sorguya çekme -sözlü-*).

Bu dört yöntemin, "*yerine göre tatbik edileceğini*" belirtirken, örneğin matematikte tümdengelim, doğa bilimlerinde ise tümevarım yönteminin kullanıldığını, öğretmenlerin çocukların yaş ve düşünce kabiliyetlerine göre diledikleri yöntemi seçebileceklerini belirtir.

Örneğin tabiat bilimleri açısından maden, bitki ve hayvanların incelendiği "*mevâlid-i selâsenin*" öğretiminde uzun anlatımlardan çok soru ve cevapların etkili olduğu görülmektedir.

“...uzun nutuklar dinlemekten sıkılan çocukları düşünmüştü. Usûl-i isticvabının en büyük faidesi çocuğun faaliyet-i fikriyesini doğrudan doğruya alakadar etmesidir. Hakikati keşf ettirmek, suhuletle bir şeyi telkin edebilmek için en elverişli usûldür”

Bilginin doğrudan ve aracısız olarak sezgisel olarak bilineceği düşüncesini örneklendiren Selim Sırrı Ahlak Bilgisi dersinden de örnekler verir. Ona göre “usûl-i hâsse havâs” duygular ve hisler ile öğretilen şeylerin gözle görülmesi ve çocuğun örneklerle eğitiminin pekiştirilmesi gerekmektedir.

Bölümün sonunda Selim Sırrı çocukların okuma yazma eğitimlerinde verilen eski ve yeni usûl eğitimin karşılaştırılmasında, tümevarım yönteminin terk edildiğini ve tündengelim metodunun ise çocukların eğitime katkısı olduğunu ifade eder.

“Artık tedrisatın her şubesinde basitten zora, kolaydan güce bir silsile-i mabsûta,(sıralı açılım) teşkil ediliyor. Çünkü çocuğun müfekkiresinin (düşünme kuvveti) işinkışafı (ilerlemesi) büsbütün başka tarzda vukû bulup kat'iyen bize mekânın seyrini takip etmediği anlaşıldı. O daha seri daha mütehavvil (değişen), daha cevval (hareket halinde), daha ateşli hareket ediyor. O her şeyi keşfetmek, anlamak, bulmak için can atıyor”

Sezgisel öğrenim metodunun öğrenimde yalnızca öğrencinin çocukluğuna özel olduğunu çocukların büyüdülerinde “havâs (üstün nitelik), muhakeme (karar vermek için düşünmek), tahayyül (hayalde canlandırmak) ve hissiyatın inkişafına(ilerleme) badi (sebep)” olacağını belirtir. Çocuğun usûl-i keşfi sayesinde gelişmesi, karışık değil basit doğal ve gerçekçidir.

2.2. Mekteplerde Teşkilatı Terbiyeviye

Bu bölümde, eğitim teşkilatı ile ilgili bilgiler veren Selim Sırrı, eski okulları genç dimağların hapsedildiği birer çocuk zindanına benzeterek eski eğitim yöntemlerini eleştirmektedir. Pedagojik eğitim almamış sert hocaların ve fiziki açıdan yetersiz okulların çocukların ahlakını da bozduğunu belirtir.

“...Oraya herkes çocuğunu ilim ve terbiye öğrenmek için gönderir fakat çok geçmeden terbiye ve ahlakının bir kat daha bozulduğunu görerek içi sızlaya sızlaya çocuğunu mektepten alırdı. Bu sefil mekteplerin bu halde devamına imkân yoktu.”

1911 yılından itibaren Maârif Nezareti'nin konuyu Evkâf Nezareti'ne devretmesi ile ibtidai okullarının yapılması ve bu yöndeki iyileştirmeler ile yenileştirmeler ilköğretimde yeni bir dönemi başlatmıştır. Bu bölümde, Eğitim Teşkilatı'nın kısımlarından da bahsedilir. Rüştüyelerin kapatılması ile üç devreden oluşan altı yıllık ibtidai okulların tesis edildiği ve bu okullarda, sınıfların “devre” ile birbirinden ayrıldığı açıklar. Ancak köy okullarında yetersizlik nedeniyle, üç devrenin öğrencileri aynı sınıfta ders yapabilmektedir.

Altı sene olan ibtidâi okulları üç devreden taksim edilir ve “Devre-i evveli (İlk Devre) 7-9, devre-i mutavassıta (Orta Devre) 9-11, devre-i âliye (yüksek Devre) 11-14 yaşındaki çocuklara mahsustur”. Ancak çocukların sınıflara ayrılmasında yaşın tek belirleyici olmadığı bilgi seviyelerindeki yeterliliklerinin göz önüne alınması gerekmektedir. Bu durumun eşitlenebilmesi, okullarda anaokulları ve çocuk bahçelerinin de eğitime kaynaklık etmesi ile

değişebileceğini anaokulundan gelen çocukların genellikle bilgi seviyelerinin birbirine eşit olduğu görüşünü savunur.

2.2.1. Mekâtib-i İbtidâiyede Ders Programları

İlkokullarda ders programı ise şu şekildedir. İki senelik olan birinci devrenin ilk senesinde okutulan dersler nitelik olarak ikinci sene ile aynı olsa da nicelik olarak aynı değildir. İkinci sene okutulan dersler daha kapsamlıdır.

Üç devreden birinci devrede okuma yazma öğretilir, ikinci devrede somuttan soyuta ve cisimden şekillere geçilerek bilgiler kuvvetlendirilir ve sağlamlaştırılır.

Bu iki devrede öğrenilenler üçüncü devrede genişletilerek, tamamlanır. Bu süreçte Selim Sırrı, derslerin öğretmenler tarafından kati bir şekilde devrelere ayrılarak verilmesinin önemine dikkat çekmektedir.

2.2.2. Bir veya Müteaddit Dershaneli Mektepler

Selim Sırrı, birden fazla dershanesi olan okullarda eğitim ve öğretim nispeten kolay olacağını ancak üç devrenin aynı sınıfta okuduğu sınıflarda öğretim zorlukları üzerine değinir. Bu sınıflarda ders verilmesinde belirli kurallara uymak örneğin bir devre öğrencilerine ders anlatırken, diğer devrelere ödevler vermek ve onların boş kalmamasını sağlamak gerekmektedir. Yine de bu sistem de öğrencilere yararlı olmak oldukça zordur.

İlkokullarda asıl olanın, her devreye bir öğretmenin verilmesidir düşüncesini İsveç ve Macaristan'dan verdiği örneklerle destekleyen Selim Sırrı, öğretmenlerin müfredat programı dışında uygulayacakları eğitimi bir önceki akşamdan hazırlamaları gerektiğini belirtir. Öğretmenler, “...her devrenin mevâd (maddeler) dersiyesini evveliden tertip ve nizama koymaya mecburdurlar”. Ancak bu şekilde zamanı iyi kullanabilir ve öğrencilerin yaralanmasını sağlayabilirler.

2.3. Coğrafya Nasıl Okutulur

Kitabın üçüncü bölümünde Selim Sırrı, coğrafya dersinin önemine dikkat çekerken Fransız ve Almanların yaklaşımlarını örnek vermektedir. Almanların 1870'deki Fransa Savaşı zaferlerinde önemli bir faktörün, yollarını şaşırmadan Fransa'da hareket etmeleri, O'na göre haritalarının mükemmeliyetinden ve coğrafyaya verdikleri önemden kaynaklanmaktadır. Fransızlar, bu yenilgi ile birlikte, coğrafyanın önemini anlamışlar ve “papağan gibi ezberletilen” bilgileri, farklı bir yaklaşımla eğitim ve öğretimde başarıyla hayata geçirmişlerdir.

Dönemin yeni bir uygulaması olarak o günkü dünyada coğrafya, Selim Sırrı'nın birinci bölümdeki açıklamalarına uygun olarak Usûl-i Hissi (sezgisel yöntem) ile öğretilmektedir. Bu sayede, coğrafya hem sevilen bir ders, hem de çocukların dünyayı tanımasını sağlayan bir araç olmaktadır.

Coğrafya, “eşyanın (şeylerin) ismâya (isimlendirilmesini) takdimini icap ettiren usûle elverişlidir.” Jean-Jacques Rousseau'nun deyişiyle coğrafya öğrenmek için görmek ve seyahat etmek gerekmektedir. Bir arazinin görüldükten sonra resminin yapılması belkide coğrafya öğrenimi için en iyi yoldur. Eşyanın (şeylerin) örneğin “göller, ırmaklar, nehirler, toprak yığınları, dağlar gibi yeryüzü şekilleri ve bu yeryüzü şekilleri arasında oranlar, kıyaslar yaparak öğrencilere müsbet bir takım fikirler verilmesi”, ve isimlendirilmesi önemli hale gelmektedir.

Matematik bilgisinde de aynı yöntemin geçerli olduğunu belirten Selim Sırrı, “*en yakın eşyadan başlamak lazım geleceğini düşünerek sıranın ebâdından, sureti imâlinden, dershanenin, mektebin şeklinden bahsedecek olunursa*” matematiğinde daha rahat bir şekilde öğrenileceğini savunur. Bu yeni eğitim yönteminde, çocukların sınırlı olan düşüncelerinin genişletilmesine ve kapsamlı bir düşünüş oluşturulmasına çalışılır.

Coğrafya tedrisatının birinci ikinci aylarında çocuklara onların dikkatini çekecek geziler, farklı kültürler ve hayvanların hikâyeleri örneğin kuzeyde üç ay süren beyaz geceler, Alp Dağları, Eskimolar anlatılarak coğrafya sevdirmelidir. Öğrenciler, ilgilerini çekecek faydalı ve eğlenceli bilgilerle karşılaştıklarında, farkına varmadan öğrenirler ve ders canlı bir şekilde verilerek dikkatleri diri tutulabilir. Coğrafya eğitiminde farklı bilim dallarının konularına giren konularında kısaca açıklanması ve bağlantılarının incelenmesi yararlı olacaktır.

2.3.1 Coğrafyadaki Gaye

Selim Sırrı Coğrafya dersinin önemini şu cümle ile belirtir:

“Eğer tarih vatanın ruhu ise coğrafya da cisimidir. Coğrafya her şeyden evvel çocukları vatanperver eder. Coğrafya sayesinde çocuklar kendi mensup oldukları milletin dünyanın ne kadar kısmını işgal ettiğini bu arazinin hududunu ve bu hudutların vaktiyle nerelere kadar gittiğini, şimdi ne halde bulunduğunu görür.”

Bu düşüncesini desteklemek için çeşitli örnekler verir. Coğrafya eğitimine yeni başlayan öğrencinin önce doğduğu memleket ile ilgili bilgileri sonra Avrupa ve daha sonra bütün dünya hakkındaki bilgiler ile eğitmenin daha iyi olacağı düşüncesi üzerinde durur.

Coğrafya eğitiminde giriş bilgileri üzerinde fazlaca durulmamalı, öğrencinin bir an önce dünya ile tanışması sağlanmalıdır. Burada umumi coğrafya ile mahalli coğrafya birleştirilmelidir. Coğrafyadaki bu eğitim yöntemi her ders için geçerli değildir örneğin, tarih ile coğrafya öğretim yöntemleri ile birbirinden ayrılmaktadır.

Selim Sırrı Tarcan, Fransa İlkokullarındaki 1882 programını örnek göstererek ile düşüncelerini şu şekilde açıklamaktadır:

“Coğrafya da öğretimde ruh, öğrencinin memleketidir. Memaliki Osmaniye coğrafyasını çocuğa bellettikten sonra, komşu devlerin özelliklerini anlatır, bu ülkelerle ilgili bilgiler karşılaştırmalı olarak verilmeli, çocukların akıllarında bu mukayeselerin kalması sağlanmalıdır”.

“...Coğrafya mukayeselere pek ziyade elverişli bir derstir” görüşünü Fransa ile Türkiye arasındaki kömür ihracatı karşılaştırılması ile açıklayan Selim Sırrı, öğretmenin “Türkiye Fransa’ya nisbetle yirmi üç defa az kömür ihraç eder” diye belirttiğinde öğrencilerin üzüleceğini ve bu fark üzerine düşünmeye başlayacağını savunmaktadır. Ancak yine de bu mukayeselerin çok dikkatli yapılmasının gerekliliğinin de altını çizer.

Bölümün sonunda, coğrafya eğitiminin çocuğun düşüncelerini onların ufuklarını açarak, bütün dünyaya yöneltmenin de yararları üzerinde durulmaktadır.

2.3.4 Coğrafya Tedrisatında Müfettişin Vazifesi

Selim Sırrı “Coğrafya Tedrisatında Müfettişin Vazifesinde” coğrafya öğrenimine tekrar değinir. “Papağan ezberlerin” çocuklara yararı olmadığını haritalardaki yeryüzü şekillerinin ve beşeri haritaların bu konudaki önemini belirtir. Ona göre coğrafya öğreniminde

neden sonuç ilişkisi ve olguların birbirleri ile bağımlılıkları birlikte öğretilmeli, çocuklar bu bilgileri yavaş yavaş ve alıştırarak edinmelidir. Bu görüşünü güzel bir hatırası ile de destekler; Biga’da bir mektebi ziyaretinde öğrenciye sorduğu “Rusya’nın payitahtı (başkenti) neresidir?” sorusuna üç kere de doğru cevap veremeyen öğrencinin hocası, öğrencinin cevabı bildiğini ancak farklı soru sorulduğu için cevaplayamadığını açıklar. Soru “Avrupa ‘nın payitahtlarını say bakayım” Diye sorulduğunda, öğrenci ezberinden hepsini yanlışsız söyler. Öğrenci başkentleri biliyordur ancak ne bildiğini bilmemektedir.

2.4. Hesap Nasıl Gösterilir

Dönemin ifadesi ile Hesap ilmi, Riyaziyye veya bir başka adı ile matematik bilgisi konusunda da Selim Sırrı, geleneksel eğitim anlayışını eleştirmektedir. O’na göre hesap her vatandaşın bilmesi gereken bir mesele olarak öğrencilere “... *hesap öğretmekte de pek çetin ve uygun bir usûlü takip edilir*“. İlkokullarda çocukların, uzun ve can sıkıcı bir şekilde bir sürü rakam ezberlemeleri ve uğraşıp durmalarının yararlı olmadığını belirtir Selim Sırrı. Çocukların matematiği sevmemesine neden olan bu durum, onların vaktinden evvel makine gibi anlamadan akıl erdiremeden daha doğru bir ifade ile bilgileri sindiremeden hatırlarından çıkmasına ve öğrenilmemiş bir takım eğreti bilgilerin onları yıpratmasına neden olmaktadır.

Usûl-i Hissi (sezgisel yöntem) ile eşyayı gören çocuklar daha başarılı olmaktadır.

“Çocuk her şeyi gözü ile görmeli, tutmalı mahiyeti anlamak için elinde evirip çevirmeli böyle bir kere hakikatle karşı karşıya gelince sonra yavaş yavaş hakikatten mücerredata (kavramlar) geçmeli kıyaslar, muhakemeler ile muhayyileyi (tasarım etkinliği, hayal gücü) terbiye etmeli”.

Öğrencinin gelişmesi, özellikle matematik bilgisi alması için “*bilye yuvarlakları, tele dizilmiş hesap yuvarlakları aynı ebatta kesilmiş ve demet yapılmış çubuklar, dört köşe cetvel tahtası şeklinde bir ve iki desimetre tavilinde değnekler, nohut, ceviz, fındık vesaire*” oldukça önemlidir.

Şekilsel olarak, eşya bilgisi ile torbadan çıkan bilyeleri sayan çocuk ya da bir çubuk demetinden yedi çubuk çıkarması istenen bir çocuk hesap bilgisine çok çabuk ulaşabilmektedir.

Bu yaklaşımla, hesap öğretiminde üç yöntem düşünülmüştür. Bunlardan birincisi, eşyayı çocuğun gözü önüne koyarak bilfiil göstermek, diğeri işlemi zihninden yaptırmak ve sonucu buldurmak, üçüncüsü ise kâğıt üzerine veya tahtaya yazdırmaktır. Selim Sırrı bu yöntemlerden ikincisinin daha fazla yer tutması gerektiğini bu sayede çocukların dikkatlerinin uyanacağını belirtir.

Bölümde, çeşitli matematik işlemleri ile zihinde yapılacak işlemlerin nasıl yapılması gerektiği örneklerle açıklanmaktadır. Zihinde yapılan hesap, “...*(Hesabı Zihni) çocukların müfekkiresini (düşünme yeteneğini) açmak ve onlarda sürat intikal hassasını tenmiye etmek (genişletmek), hafızalarını kuvvetlendirmek gayesine matuftur (yöneltilir)*”.

Bu aşamada iki önemli konu bulunmaktadır. Bunlardan birincisi ölçülerin çocuklara aynen gösterilmesi, ağırlık, uzunluk gibi ölçüler hakkında bilgilerin usûl-i hissi öğretilmesi ve daha sonra bu ölçülerin kullanılarak (dershanenin ebadını ölçmek, dirhemle çocuklara bir şey tattırmak) çocukların ölçüler hakkındaki bilgilerinin sabitlenmesi gerekmektedir.

2.5. İt’ab-ı Fikriye ve Terbiye-i Bedeniye

Yeni yöntemlerle eğitim verilen ilkokullarda çocukların sadece düşünsel eğitimleri değil beden eğitimleri de öğretmenler tarafından önemsenmelidir. Sistematik ve planlanmış beden eğitimi Selim Sırrı'nın eğitim anlayışında çok önemli bir yer tutmaktadır. Selim Sırrı çocukların beden sağlığını ruh sağlıklarını ve eğitimlerini etkileyecek en önemli faktör olarak görmektedir.

Eğitimde bütünsellik olduğunu, düşüncelerin eğitimi kadar beden eğitiminin de önemini belirtirken, O'na göre her iki faaliyeti de birbirinden ayırmak mümkün değildir. Zihinsel düşünüş ve bedensel faaliyet için *“işte bu suretle bütün uzviyet meşguliyeti zihniyeye ve bedeniye alakadar olur”* demektedir.

Uzun süre kapalı bir sınıfta ders okuyan öğrencilerin, aynı havayı teneffüs etmesi nedeniyle kalbin faaliyetlerinin yavaşladığını, kan dolaşımının azaldığına ve yorgunluğa yol açtığına dikkat çeken Selim Sırrı, jimnastik ile düşünce yorgunluklarının azaldığını belirtir. Ancak, çocukların boş zamanlarında *“kan tere batarak”* koşup oynamasına müsaade edilemez.

“Her nevi faaliyet-i fikriye ve bedeniye usûl-i kaidesi, zamanı ve mevsimi ve bahusus bir haddi ma'rufi (bilinen sınırı) vardır. Fakat onu tayin edebilmek büyük bir vukufa ve uzun tecrübeye vabestedir. Bilmeyerek yapılan şeylerden ekseriya maruzat tevellüt (doğmasına neden olur) eder”.

Bilimsel olarak yapılan araştırmalara değinen Selim Sırrı, okullardaki bir diğer sorunun ise çocukların bedenlerinin durumu olarak görmektedir. Çocuklar ders çalışırken, yazı yazarken okul sıralarında gelişigüzel vaziyette durmakta, vücutları çarpılmaktadır. Adaleleri batına doğru büzülen, sağ ellerini kullandıkları için sol elleri güçsüz kalan, oturma bozukluğu nedeniyle göz bozuklukları, çarpık bacaklar ve güçsüzlük yaşayan çocuklar da zihin ve sinirsel yorgunluk bulunabilmektedir.

Selim Sırrı 1903'te Revan'da yapılan bilim konferansında açıklanan, çocukların altı yaşından on üç yaşına kadar uymaları gereken faaliyetlerini benimser. Haftanın altı günü üzerinden planlanan bu süreçte çocukların sağlıklı yaşamlarının anahtarı bulunmaktadır.

“Günün yirmi dört saatinde on saati uykuya, bir saat üç çarıkı yemeğe ve mitbakı on iki saat üç çarıkın altı saat 3/8 i iştiğalatı fikriyeye, altı saat 3/8 i de oyun ve mümarisatı bedeniye ayrılacaktır”.

Ayrıca çocukların evlerinde birkaç saat ders yapmaları ve haftada da birkaç saat okul kütüphanesinden çalışmalarının önemine dikkat çeker. Beden eğitimin okul dışında aile tarafından da benimsenmesi çocuğun yetişmesini tamamlamaktadır.

2.6. Terbiye-i Bedeniye Nasıl Gösterilir

Beden eğitiminin gelişmesi için Selim Sırrı öğretmenlerin bir takım hususlara dikkat etmesini belirtir ve öneriler geliştirir. Bunlar,

Sağlıklı beslenmek, güneş, hava ve sudan yararlanmak, biçimli bir vücut için program dahilinde düzenlenmiş beden eğitimi hareketlerini yapmak, mevsime, zamana ve çocukların ihtiyacına göre şekillendirilmiş oyunlar oynamaktır.

Çocuklara önce yapılacak beden eğitimi hareketinin kuralları ve nasıl yapılacağı öğretilir ve her hareketin fizyolojisi açıklanır. Çocuklarla beraber uygulamalı olarak yapılan hareketler düzeltilir ve tekrarlanır. Usul ve kaidede daima kolaydan zora doğru bir yöntem izlemek de yararlı olacaktır.

2.7. Arzu-i Takaddüm

Çocuklar arasındaki rekabet ve yarışma arzu-i takaddüm (öykünme ve ileride olma isteği) ilkokullarda geliştirilebilecek önemli bir yetenektir. Çocuk, ailede büyüme aşamasının her anında gördüğünü taklit ederek daha sonraları taklit ettiği şeylerin esasını öğrenerek büyümektedir. Taklit duygusu ile başlayan ileride olma isteği ailede şekillenmektedir. Ailede başlayan taklit duygusu, çocuğun okula başlaması ile farklılaşmaktadır. Ojula başlayan çocuklar farklı bir dünya ile tanışır ve arkadaşları ile özel bir topluluk içinde yer alır.

Öğretmenler bu aşamada, çocuklardaki bu hissin gelişmesine olanak sağlayacak şartları oluşturmak zorundadır.

“İster saklambaç oyunu, ister bir hece dersi olsun her ikisinde de çocuğun faal ve memnun halde bulunması arzu-i takaddüm hissini tevlid eder. Oyunda oynamak zevki, derste ise beğenilmek şerefi vardır. Aynı maksat ve gaye için bir araya toplanmış olan çocukların cihet ve gayreti tabiatıyla o rekabet makbuleyi tevlid eder”.

Ancak rekabet hissini çocuğun gelişmesini engellemeyecek şekilde düzenlenmesi, çocuğun şımarık ve kendisini beğenmiş birisi olmasının önüne geçilmesi gerekmektedir. Çocukların büyüdülerinde isyankar ve haset düşüncelerden kurtulmaları rekabet hislerinin yönetilmesine bağlıdır. Mükafat rekabet hissini besleyen en önemli unsurdur. Ancak kurallara ve kaidelere saygılı olunması, rakibine karşı saygı ve sevgi beslenilmesi oyun ile öğrenilebilir. Çocukların ahlaki yetiştirilmesi ve arkadaşlarını sevmesi de bu aşamada oldukça önemlidir ve geliştirilmek zorundadır.

Selim Sırrı mükafatların belirli bir gaye için verilmesi gerektiğini maddi ve maddi olmayan mükafatlar kullanılabileceğini söyler. Ancak çocukların aralarında ikilik çıkaracak şekilde örneğin kurdela ucuna bağlı nişanlar takmak gibi gurur ve büyülenme hislerini artıran mükafatlandırmalar O'nun için değerli bir araç değildir. Ayrıca çalışanların ön sıraya oturtulmaları da benimsemez. Mükafatlandırma, başarılı olan çocuğu yanlış yönlendirmemeleri ve diğer çocukların ruhsal gelişimlerini de olumsuz etkilememelidir.

Mükafatın bu açıdan önemine dikkat çeken Selim Sırrı, mükafatlandırmanın nasıl işleyeceğini de kuralları da bu bölümde açıklamaktadır. O'na göre, çocuklar arasında kin ve nefrete yol açabilecek yöntem benimsenmemeli, çocukları sürekli olarak mükafatlandırmak yolu tercih edilmemelidir. Bütün bir sınıfın ortak sevgi cümleleriyle mükafatlandırılması, aidiyet duygusunun artmasına ve başarıyı hep birlikte tatmalarına da vesile olabilmektedir.

2.8. Mekteplerde İnzibat Meselesi

Selim Sırrı okullardaki disiplin meselesini kesin bir dille “*öğrenimin etkili ve faydalı yapılabilmesi için düzenin sağlanması*” olarak görmektedir. Geleneksel disiplin anlayışı ile “*eti senin kemiği benim*”, “*Nush ile yola gelmeyi etmeli tekdir, Tekdir ile uslanmayanın hakkı kötüdür*” düşüncesini ve çocuklara uygulanan fiziki şiddeti kesin bir dille reddeder.

İnzibat (disiplin) bir sınıfta teşkil eden çocukların akıl ve idrakını tenmi (artırmak) ve seciyelerini terbiye etmek için isti'mal (faydalanılan) edilen kavanini (kanunlar) ve kuvve-i müessirenin (etkisi) heyeti umumiyesine (umumi durum) itlak (genellenerek) olunur. Esnayı tedriste hassaten riayet olunması elzem olan sükûn ve intizamı temin eden, inzibattır.

Ziyaret ettiği bir okuldaki anısı ile geleneksel disiplin anlayışını eleştiren Selim Sırrı, azarlama ve dayakla oluşturulan disiplinin insan haysiyetini ihlal ettiğini belirtir. Kendisine okulundaki disiplinin “...(masanın üzerindeki kızılca dikenini göstererek) hep bu değneğin ucunda olduğunu söyleyen” okul müdürüne karşılık daha sonra ziyaret ettiği okul müdürünü örnek gösterir.

Bahçede koşup oynayan çocukları gösteren diğer müdür, öğrencileri hakkında kullandığı şefkatli cümlelerden sonra okulumuzda “...şiddet, ceza, dayak gibi şeyler yoktur; hatta izinsizlik cezasına bile nadiren lüzum görülür” demiştir. Bu karşılaştırmada ikinci örnekteki çocukların son derece mutlu ve neşeli görüldüğünü de belirtir.

Okullardaki disiplin sorunlarının sadece öğretmen ve öğrencilerden kaynaklanmadığını bunun bir nedeninin de fiziksel olanaksızlıklar sebebiyle kalabalık sınıflara tıkıştırılan öğrenciler olduğunu kabul eder.

Öğretmenin disiplin konusunda birinci vazifesinin kendisini talebelerine sevdirmek olduğu belirtir. O’na göre insanlığın beklediği eşek terbiyesi değil, hisli, faal, becerikli bir insan terbiyesidir. Çocukları döven öğretmenlerin en cahil ve en aciz eğitimciler olduğuna işaret eder. Öğretmenlerin öğrencilerin takdir ve sevgisini kazanırken onlara örnek olması gerektiğini ve davranışlarını çocukların sağlıklı eğitilebilmeleri için sürekli kontrol etmelerinin gerekliliği ortadadır.

2.9. Bir Genç Muallimin Mev’izası

Selim Sırrı, meşrutiyetin ilk yıllarında öğretmenliğe adım atmasını ve düşüncelerini dile getirmektedir. Vatan ve özgürlük aşkı ile donanmış bir öğretmen olarak, öğrencilerine ve görev yaptığı yerdeki halka nasıl yararlı olacağını düşünürken, erkek öğretmen yetiştirilen okulda verdiği ilk konferansında düşünce, beden ve ahlak eğitimi konusundaki görüşlerini açıklamıştır. Öğrencilerine uygulayamayacağı dönemin modern eğitim anlayışına karşı çıkan bir diğer konuşmacının geleneksel eğitim anlayışını savunması ve muallimlerin sadece ilim öğretmelerini beklediklerini ifade etmesi dinleyicilerden destek bulmuştur. Bu duruma çok üzülür.

Selim Sırrı geleneksel eğitim anlayışına karşılık fiziksel, düşünsel ve ahlaki açıdan eğittiği öğrencilerine ikinci konferansta, izleyicilerde merak uyandıracak şekilde jimnastik gösterisi yaptırmıştır. O’nun eğitim anlayışında örneklendirmek ve sunmak her alanda çok önemlidir.

“...ve sekiz on çocuğu ortaya çıkardım evvela içlerinden birisine sordum:

- *Adın ne?*
- *Süleyman!*
- *Nesin?*
- *Müslüman bir Türküm.*
- *Sancağın nedir?*

O zaman üzerinde ay yıldız bulunan bir kırmızı bezi koynundan çıkardı. Öptü, kokladı sancağım bu mukaddes ay yıldızdır dedi. Herkes kemali sükûnla

dinliyordu. Çocukların hepsi de temiz giyinmiş, saçları taranmış idi. Muntazaman yürüdüler hareketi bedeniye yaptılar, atladılar, top oynadılar. Ben bir Türküm dinim cinsim uludur şarkısını söyleyerek çekildiler. Yine el şakırdıları başladı, yine alkış tufanı koptu”.

Bu gösterinin etkili olduğunu ve eğitim anlayışının sonuçlarını diğer öğretmenlerin görerek anladıklarını da belirtir.

2.10. Nasıl Muallim Oldum

“Nasıl Muallim Oldum” Selim Sırrı’nın tayin olduğu mektepteki olumsuz genel durumu nasıl değiştirdiğini açıklamaktadır. Tayin öncesi İstanbul’daki yabancı uyrukluların devam ettikleri okulları inceleyen Selim Sırrı, bu okullarda uygulanan sistemin olumlu özellikleri açıklar ve düşüncelerini ifade eder.

Tayin olduğu mektebe ilk girdiği andan itibaren izlenimlerini paylaştıktan sonra geleneksel eğitim sistemindeki yanlışlıkları teker teker sıralar. Mektebin fiziki durumunu, muallimin görünüşünü ve davranışları ile çocukların hal ve hareketlerini açıklanması ile devam eder. Selim Sırrı, modern eğitim anlayışına uygun olarak mektebin fiziksel durumunu iyileştirmesini ve çocukların eğitimi için inandığı ilkeleri açıklar:

“...O büyük ceza nedir bilir misiniz? Çocuklardan biri bila ihtiyar cevap verdi dayak! Hayır, bilemedin, ben çocukları dövmem. Dayakla insan terbiye edilmez. Benim cezam dayaktan büyüktür. Öyle çocukları oyuna sokmayacağım anladınız mı?”.

Mektebin fiziksel durumunu değiştirmeye başladığında, öğrencilerinden de beden temizliklerine önem vermelerini ister, temiz ve sağlıklı bir öğrencinin nasıl olması gerektiğini vurgular, onlara nasihatler verir.

2.11. Bir İbtidâiye Mualliminin İcraatı

Öğretmenlik hayatının birinci ayında uygulamalarını açıklamaya devam eden Selim Sırrı mektebin yeniden düzenlenmesi ile fiziksel şartlarının iyileştiğini açıklar. Ayrıca, *“..sıralar yeni, kürsü yeni, tahtalar, duvarlar, pencereler tertemiz, levhaları yerli yerinde asılır”*, padişahın ve devlet adamlarının resimleri ve sancak da yerini alır.

Okulda 20 sıra olduğunu ve ikişerli oturduklarında 40 öğrenciden fazlasının eğitim alamayacağını anlayan Selim Sırrı, *“..seneleri dörtle on üç arasında yüz iki çocuğun dershanede üst üste istif edildiğini ve altmış iki çocuğu mektepten ayırmak zorunda kalır. Yaşları yediden küçük çocukları okula kabul etmez. Kalan çocukları ise “...senelerine ve derece malumatlarına göre tasnif ederek ikişer ikişer”* oturtur.

Öğrencilerin beslenmelerine ve hijyenik şartlarda eğitim almalarına önem gösterir ve yeni öğretim metotlarını uygulamaya sokar. Derslere başlamadan önce öğrencileri ile beraber şu dua okunur

“Allahım bizim vicdanımıza nuru iman doğdur! Vücudumuza afiyet, kalbimize cesaret ver! En büyük emelimiz sana hakkıyla kulluk padişahımıza, milletimize yararlık etmektir, bize hak yolunu göster! Bizi ilim ve marifet sahibi eyle! Dünyada ve ahirette yüzümüzü ak eyle! Âmin”

Düzen ve intizam sağlandıktan sonra, beslenme saatindeki kuralların yeniden düzenlenmesi ve çocukların oyun için de eğitimlerine devam edilir. Çoğu zaman çocuklarına oyunlarına Selim Sırrı'da katılmaktadır. *“Gelip geçenler, ... Hoca kırkıktan sonra top oynuyor dedi. Hiç müteessir olmadım. Çünkü ben vazifemi yaptığımdan o kadar emin idim ki!”*.

2.12. Darülfünundaki Konferanslar

Selim Sırrı Son bölümde Darülfünunda verdiği iki konferans kapsamında dönemin geleneksel eğitim anlayışının durumunu ve muallimlerinin içinde bulunduğu düşünce yapısını eleştirmektedir. Bu konferanslarda modern ve yeni öğretim yöntemlerinin tanıtılması dışında beden hareketleri ve çocukların sağlıklarını etkileyen faktörlerin açıklaması yer almaktadır.

2.13. Dârülfünûn'da Birinci Konferans

Birinci konferansta muallimlerin konferanslara katılmaya istekli olmadığını, devam mecburiyeti karşısındaki tepkisini ve sunulan yeni bilgilere karşı direncini eleştirilmektedir. Selim Sırrı, muallimlerin talim ve terbiye hakkındaki düşüncelerini ilmiye sınıfının tedrisatının eskiliğini örnekendirerek anlatır. Konferansların amacı ise şu şekilde açıklanmaktadır.

“Hoca Efendiler, sizleri buraya davet etmekten maksadımız talim ve terbiye âleminde cihan medeniyette vuku gelen inkılâbaddan haberdar etmektir. Terakki ve taali eden milletlerin hangi esasları takib ettiklerini, ne tarzda çalıştıklarını, nasıl bir gayeye doğru yürüdüklerini anlatmaktır. Bizler memleketimizin ihtiyacını iyice tayin ve takdir ettikten sonra Avrupa'nın her köşesini ziyaret ettik, mekteplerini dolaştık, tetkikatta bulunduk ve hayli faydeli şeyler gördük, öğrendik. Elimizden geldiği kadar bildiklerimizi sizlere öğretmeyi de bir vazife adderek bu mevzuları vermeyi deruhte ettik”.

Bu konferanslarda muallimlerin, modern eğitim anlayışına önem vermedikleri belirtilmiştir.

2.14. İkinci Konferans

Selim Sırrı ikinci konferansta, gülümseten bir üslupla para için bu dersleri verdiğini açıklar. Aslında onun düşüncesi dönemin batılı tarzdaki eğitim anlayışının Osmanlı'da uygulanmasını sağlamaktır. Profesör Gülay'ın sözünden hareketle konferansların amacını şu şekilde belirtir:

“Her şeyden evvel muallim yetiştirmeye çalışınız yoksa fenin en son terakkiyatına göre mektepler yaptırsanız, en müterekki milletlerin programlarından iktibas etseniz hiçbir şey yapmaya muvaffak olamazsınız”.

Bu konferanslarda, ilkokul öğretmenlerinin çocukların hayatında çok önemli bir rolü olduğunu, genç körpe neslin fikrinde, ruhunda, bedeninde vukua getirecekleri değişimlerle onları bütün hayata hazırlayacaklarını ve toplumun ancak bu şekilde gelişebileceği açıklanır. Beden eğitimi ve jimnastik dışında çocukların oyunlarının önemine dikkat çeken Selim Sırrı, öğretmenlerin çocukların oyun oynamaya ihtiyaçlarını açıklar. Muallimlerin bu yeni ve farklı öğretim yöntemleri karşısındaki dirençlerini ve şaşkınlıklarını da komik bir üslupla dile getirir.

- *E söyle bakalım Hoca Abidin, bu cuma senin çocuklarla ne oynayacaksın?*
- *Kaydırak! Ya sen?*
- *Bende birdirbir!*

2.15. Öğütlerim

*“Bu öğütleri dinlemekten vareste
Olan muallimler bilmelidir ki bu kitap
Kendileri için değil muhtacı irşat
Olanlar içindir”*

Selim Sırrı eserinin sonunda muallim ve muallimelere öğütler vermektedir. Bu öğütlerin başında öğretmenlerin dış görünüşlerinin eğitim ve öğretime uygun olması önemlidir. *“Muallim ve muallimelerin şekil ve kıyafeti düzgün, üstü başı temiz olmalıdır”*. Kıyafetlerin eski olmasında herhangi bir zarar görülmezken, gerek ilmiye sınıfından geleneksel muallimlerin, gerek siyah setre ve pantolon giyenlerin muallimlerin gerekse muallimelerin kıyafetlerinin nasıl olması gerektiği detaylı bir biçimde açıklanır.

Kıyafet temizliğinin yanında öğretmenlerin öğrencilerine örnek olacak şekilde beden temizliklerine ve dış görünüşlerine de dikkat etmeleri önemle rica edilmektedir. Erkek öğretmenlerin sakal traşları ve kokularına dikkat etmeleri de öğütler arasındadır. Selim Sırrı, *“Çocuklara nezafetin lüzum ve ehemmiyeti bahsederken muallim veya muallime bizzat bir numune teşkil etmelidir”* diyerek öğretmenlerin sınıflarda nasıl bir davranış sergilemeleri gerektiğinin de aydınını çizer.

Dersin işlenişi sırasında öğretmenlerin ses tonu önem kazanmaktadır. Sınıftaki bütün öğrencilerin duyabileceği şekilde onların dikkatlerini canlı tutmalıdır.

“Muallim nazarlarını mütemadiyen çocukların üzerinde bulundurmalı, tekmil sınıfa ruh vermelidir. Hiçbir talebe ile senli, benli mukaleme (tartışma, karşılıklı konuşma) de bulunmamalı. Ve muhaverelerin bir münakaşa şeklini almasından sakınmalıdır”.

Sınıfın sürekli kontrol edilmesi ve öğrencilerin dikkatlerinin dağılması durumunda farklı konulara değinilmesi öğrencilerin kendilerini iyi hissetmelerine yardımcı olacaktır.

Ayrıca sürekli kitaba bakarak ders anlatılması, önemli şahsiyetlerin eleştirilmesi ve öğretmenin kendini methetmesi sakıncalıdır.

Öğretmenlerin sabırlı olması, hiddetlerini saklaması ve öğrencilerine karşı duygularında kin bulunması öğretmenlerin şerefine kusur sayılan özelliklerdir. Öğretmenler duygularını daima saklamalıdır.

Öğretim yöntemlerini bilen, ciddiyet ve terbiyesi ile kendisini hem sevdiren hem de saydıran öğretmenlerin öğrencileri de çalışkan ve güzel ahlaklı olurlar.

Sonuç

Selim Sırrı Tarcan, ülkemizin yetiştirmiş olduğu çok önemli bir eğitimci ve eğitim yöneticisidir. Bir döneme damgasını vurmuş ve bir dönemin eğitim politikalarına yön vermiştir.

Selim Sırrı Tarcan eserlerini bazı eserlerini Osmanlı Türkçesi ile yazmış ve bu eserlerinden bir kısmı günümüz Türkçesine çevrilmiştir. Ancak eserlerinin büyük bir kısmı günümüz Türkçesine çevrilip, eğitimcilerinin ve eğitim yöneticilerinin istifadesine sunulamamıştır

Yaklaşık bir asır önce yazılmış olan “İbtidâi Muallimlerine Öğütlerim” adlı eser, Selim Sırrı Tarcan’ın dönemin öğretmenlerine yönelik yazdığı kitabıdır. Bu kitapta, eğitim kurumlarının ve öğretmenlerin durumu ele alınmış ve kendisini geliştirip yetiştirmek isteyen eğitimcilere ve eğitim yöneticilerine -rehber ve pedagoji kitabı olarak- öğretim yöntemi, öğretmenlerin sahip olması gereken özellikler, belirli derslerin eğitimi ve okullardaki disipline yönelik çeşitli nasihatlerde bulunulmuş, öneriler geliştirilmiştir.

Kaynakça

Bilge. N. (1989). *Türkiye’de Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Yetiştirilmesi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1095, Kültür Eserleri Dizisi,137.

Çapan. M.Ş. (1999) *Türk Sporunda Selim Sırrı Tarcan*. Muğla: Ünyay Yayınları.

Güven, Ö. (1999). Osmanlı'dan Cumhuriyete Gençlik ve Spor Bayramları. İstanbul: *Toplumsal Tarih*, II.

Kahraman. A. (1995). *Osmanlı Devletinde Spor*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

Öztürkmen, A. (1998). *Türkiye'de Folklor ve Milliyetçilik*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Tarcan, S. S. (1922b) *İdman Aleminde Kırk Sene*, Terbiye ve Oyun (4).

Tarcan, S. S. (1922a) *İdman Aleminde Kırk Sene*, Terbiye ve Oyun.

Tarcan, S. S. (1946). *Canlı Tarihler*, İstanbul: Türkiye Yayınevi.

Selim Sırrı, (1913). *İbtidai Muallimlerine Öğütlerim*, İstanbul: Şirket-i Murettibiye Matbaası.

Tevfik, R. (1950). *Selim Sırrı Kimdir? Dost Gözü ile 75 Yaşında Genç Selim Sırrı Tarcan*. İstanbul: Ülkü Basımevi.

